

Meséli Sánta

Évekkal beszélget, mint egy egész életen keresztül otthonául szolgáló, eleitől rászármazott kastély örökös ura, aki hosszú töprengés után rájön, hogy az épületben rejtezik egy általa be nem lakott, soha meg nem nyitott szoba, amelynek nincsen ajtaja. De az alapos vizsgálatok, a térbeli bejárások hiánya, házának mindent felülíró lakályossága eddig eltérítették, hogy valójában felfedezze a számára fölöslegesen létezőt. Csak később válik bizonyossá, amikor már minden ablakot kívülről és belülről megszámlált, összehasonlított, és ezt az élete hétköznapijain során fel nem fedezett, rejtekező teret, amely sejtése szerint ellentmond a róla nagyobb darabokban leváló, tőle gyökeresen elidegenedett korábbi lényének, *örömszobának* nevezte el. A megértés és az elfogadás nehézségeivel egy életen át küszködve, ma már úgy gondolja, hogy sem az önfeladás szelídségében, sem pedig a mindig nehezményezett tragikus irányultságú tetteiben nem volt meg a készség, hogy véglegesen lebontsa az építményként följe tornyosuló személyiségét, egy objektív szemlélet el-sajátításával szabaduljon meg a lelkét szakadatlanul kízó démonaitól. Úgy volt ezzel, mint egy, a koponyájában soha nem használt agylebennyel, amely oly kétes és félelmetes tudást rejtegethet, amelyre alapvetően nincsen szüksége, s lassan elévültek benne a korábban ennek az esetlegesen létező képességnek a személyiségét kiteljesítő lehetőségei. Elbont egy épületet, amelyet soha nem látott, és nem is használt. Ám a benne rejtekező életforma kudarca csak a rombolás közben lesz számára nyilvánvalóvá. Így élete fokozatosan látens szokásokká szűkült. Egy könyvbe való intenzív behatolás mindannak árnyékává tette, amelyeket ugyan ő soha nem élhetett át, de mégis bizonyos helyzetbe kerülhet, ahol őt, legalábbis úgy képzelte, a tapasztalatok nem zavarják meg egészen kisszerű mindennapi tevékenységében.

Akkoriban már jó tíz éve nem engedélyezte magának Bérczy Károly Anyegin fordítását. Bezárta a könyvtárában az erre a célra vásárolt ezüstveretes fadobozba, a kulcsát pedig egy ködös éjszakán kissé könnyelmű mozdulattal a Margit hídról a Dunába hajította. Ezen az estén azonban, amikor ecetes-kolbászos vacsorára volt hivatalos, ahova végül is nem ment el – meséli nekem Sánta az utolsó találkozásunk alkalmával –, hosszú vívódás után arra

az elhatározásra jutott, ha Bérczy Károly fordítását nem is veheti többé a kezébe, amint ez a kulcs hiányában könnyen belátható, mégiscsak elolvassa, talán utoljára, az ő Anyeginjét, a sokkal későbbi, Áprily-féle fordításban. A kizárólagosság egy olyan minősített esete forgott fent, amelyben ő az élményeit már képtelen volt külső forrásokból tovább gyarapítani, arra kényszerült, hogy miután a legtöbb gondolata e mű nevezett fordításából táplálkozott, a könyv lapjait valójában memoriterként, a hétköznapi történetek értelmezéseként, a világ megismerhetőségének autorizált szövegeként olvasssa. Felesége halála óta minden különös, megfigyelésre érdemes jelenség e mű sorai mögül lesett rá, s ő eme, terjedelmében könnyen befogadható és áttekinthető szövegben találta meg a külső világ számára csak vonakodva megnyilvánuló jelentését. Ugyanakkor, s ez többször is megeseett vele, ha túl intenzívvé tette a műben való elmélyedését, már csupa felperzselt, érzéseiktől megfosztott szavaló bábokat, jelenlétük hiányától kongó termeket, tekintetekkel irányított perspektívákat látott, halott és geometrikus mezőket, ahol az emberi szándékokat szavakká roncsolt figurák próbálták meg hitelessé tenni. Mint többször is megfigyelte, Tatjana névnapjára ünnepsége után a házban alvó, elzsírosodott, avas lében úszó birtokszomszédok teste egy kórbonctan pikáns ólajaként maradt meg az emlékezetében, ahol mindenkit valóságos értékei szerint bontottak szét, s minden további szereplő, mintha csak ezt a hullatemet szolgálná vakbuzgó felületességgel. Odáig jutott eme dolgokról való elmélkedésében, hogy a romantikus értelemben pozitív megnyilvánulásként értelmezhető mozzanatok egy absztrakt, de halálos méreggel átítatott szövegtest szétbomlásaként értelmezhetőek, míg az ez ellen vétkezők, így a főszereplő, mintegy ennek az emberi elhatározásnak a megszállott ellenségei, akik semmiképpen nem hajlandók a kor szellemében berendezett világ közgondolkodásának szolgálóiként tevékenykedni. Belépni ebbe a szobába, amely nem ismer engem, holott ugyanúgy az én birtokom része, mint az orvosok által megállapított, engem teljességgel demoralizáló betegségem, ahol, bár örömszobának mondjuk, mint életünk, értelemszerűen nem pontos kiegészítését, akármilyen is rejtezhet, amit nem tudunk magunkról, s amelyre egyáltalán nem vagyunk kíváncsiak.

Miután hosszú ideje nem találkoztunk, bár régről ismert volt számomra az ő Anyegin-mániája, mint fennen hirdette, életében legalább ezeröttszázszor elolvasta már, de mindannyiszor csak és kizárólag Bérczy Károly fordításában, és évek teltek el, míg más könyvet a kezébe vett. Meglehetősen nagyot változott a fizimiskája, miközben nem lakadó lelkesedéssel újra csak az Anyeginjáról kezdett mesélni, én pedig, aki soha nem olvastam Puskin eme remekét, túlsúlyos elemzése helyett magas és nemes homlokát figyeltem, amely szinte önálló boltozatot képezett az arca fölött, míg a vonásai mintha nem bírták volna el a homloka súlyát, annak apszisa alatt összeroskadni látszottak. Igencsak meggyötört és roncsolódott volt ez a fej, hegek, elkapart sebek, ragyák és egyéb zúzódások borították, mint amely szerkezet végleg összeroppanni készül a fölötté tornyosuló architektikus feszültségek következtében. Az évek során egyre inkább az lett a benyomásom, hogy arca az agya zúzálékaként lassan őrlődik a koponyáján.

Ahol ő, az úgymond, nagy késedelemmel megtalált szobájában vaskályhákat gyárt a fagyhalál ellen, hiszen ez a szoba az évtizedek alatt tökéletesen kihűlt, de majd a saját tervezésű kandallói felmelegítik, és lakhatóvá teszik, örömszobává változtatják az időből kihullott tereket, és végre megkezdheti a felesége halála utáni életét, mert ennek a késlekedésnek már olykor bizarr szagvegyülete csapta meg a kifinomult orrát...

A nappaliban, ahol már felöltözve állt, hogy elindul az ecetes-kolbászos vacsorára, egyszer csak az az érzése támadt, hogy képtelen elmozdulni az ő Anyeginja első oldalának olvasása nélkül. Rögtön bele is kezdett fejben a Bérczy Károly-féle fordításba, de a tizenhetedik sornál megakadt, hirtelen az Áprily-féle fordítás jutott csak az eszébe. Tisztában volt a veszéllyel, hangsúlyozta Sánta, amely abban az esetben leelkedik rá, ha mégis úgy dönt, hogy az ecetes-kolbászos vacsora helyett vagy előtt, de sejtette, hogy inkább helyette, mint előtte, ő a könyvtárba való behatolást választja, amelyről az utóbbi másfél-két év alatt már teljességgel lemondott. Mint egy, az idő jelzésére képtelen ingaóra, megrendülten állt a könyvtárszoba előtt, kezében a vaskos kulccsal, és arra a fenyegető délutánra gondolt, amikor utoljára olvasta ezt a könyvet, természetesen már csak az Áprily-féle,

számára egyedül hozzáférhető fordításban, és aznap nem kevesebb, mint tizenháromszor olvasta el, nem elégedvén meg ezzel a modern szöveggel, a szavak mögött megdühödve az ő kedves, Bérczy Károly szecsessziós nyelvfordulatait keresgélte, mint egy dáma az agyon púderezett arcedői mögött a menyasszony-korabeli hamvasságát.

A szobájában elhelyezett vaskályhák, méreteiket tekintve, előbb nagyobbak, később kisebbek lettek. Szüksége volt a testközeli melegségre, szinte *köb*centiméterenként felmelegíthető tereket kívánt, ahol minden melegségnek a mozgatai közelségében kell kifejtenie az optimális hatását. Ő, mint kohómérnök, pontos tudással rendelkezett az ideálisan felmelegíthető tér fizikai tulajdonságairól, ám a teste ebben a helyzetben mindig más biológiai törvények szerint lett elviselhetetlenül, a környezet hatásának folyamányaként hideg.

Már-már kilépett az előszobába, és a régi veszélyek feltámadásától megrettenve elindult a kijárat felé, amikor újra csak elkezdte mondogatni azokat a csodálatos szavakat, amelyekkel Bérczy Károly visszaálmodta az egész történetet. A távozás szándékának mindig vannak helyben gyökerező mozzanatai, amelyek a személyére nehezedeő súlyt minden áron jelentéssel bíró tényé akarják sarkosítani. Visszament tehát a nappaliba, de nem merészkedett be a könyvtárszobába, hanem hirtelen elhatározással, mesélte akkor nekem Sánta, éppen kilépvén a közös lelkiigondozonek rendelőjéből, arra az elhatározásra jutott, hogy egyetlen megoldás mutatkozik a könyvtárszoba és az ecetes-kolbászos vacsora között éppen feleúton, még pedig az, ha azonnal főbe lövi magát. Pisztolya nem lévén, leroskadt egy heverőre, és a legnagyobb sajnálattal vette tudomásul, hogy annak idején nem a Bérczy Károly fordítását rejtő kulcsot tette le a híd járdájára, maga pedig a legnagyobb meglepédeéssel ugorhatott volna be a Dunába, s ekkor nem lennének most efféle problémái. Ha szerencséje van, gond nélkül kiúszik, és még a kulcsot is megtalálja a mondott helyen, s most mindenféle lelkiismeret-furdalás nélkül olvashatná a nevezett régebbi fordítást, hiszen valójában megdolgozott érte, minden, őt a múltól távortartó erőt legyőzött, s tettevel bűnbocsánatot nyerhetett volna önpusztító *szenvelgése*i miatt. Ám, mondotta Sánta, miközben még búcsúzás előtt megálltunk a budai parkban beszélgetni, ő a leg-szélsőségesebben ellenez minden öngyilkosságot, az erre irányuló, sajnos soha nem lakadó törekvései csupa másoknak szánt és hisztérikus megnyilvánulások.

Amit ebben a szobában találtam, akárhogy is próbáltam kályháim révén otthonossá tenni, a melegséget mesterségesen előállítani, talán sosem tudom meg, hogy agyamnak egy rejtett zugában járok, vagy csak számomra volt idegen a kézzel fogható valóság. Minden este betértem ide, és vizsgálgattam a legkülönösebb eszközöket, amelyek közt ősemim, vagy a ház, számomra ismeretlen lakói töltötték napjaikat, hogy életüket a tűrhetetlen viszonyaik mögül értelmes létté változtassák. Nekem nem lehetett más célom, mint hogy megszelídítsem ezeket a szerszámokat, letöröljem róluk a használat révén rászene-sedett vérfoltokat, a vaslemezeken tüntetően rozsdálló *véraláfutásokat*.

Nem, állította, ő soha nem akart meghalni, pusztán az Anyegin fogott ki rajta. Öngyilkosságot elkövetni badarság, az öntetszelgés leginkább megvetendő modorossága, mondotta a vállamat veregetve, miközben pontosan tudta, hogy két hónapig feküdtem ez ügyben a zárt osztályon, és olyan lelkesülten beszélt az egyéb megoldási lehetőségekről, az ő esetében arról, hogy valószínű egy csónakot bérel, és megkeresi a Dunába vetett vasdoboz kulcsát. Mi sem egyszerűbb, mint a tárgyak révén életet lehelni a mások vagy önmagunk által elkobzott valóságba. Az öngyilkosság, még ha semmi efféle reményel nem is bír az ember, hogy a kulcsot megtalálja, akkor is egy pótcselekvés, egy olvasmány-élmény létté duzzasztása, egy lélek saját szenvedéseinek való oktalan kiszolgáltatása. Olyan, mondotta, mintha át akarnánk sétálni a saját testünkön. Függelem és a fegyelem megtartása bármilyen vészhelyzetben adja az élet ritkán átélhető katarziszt. Erre való szüntelen törekvése sajnos kiismerhetetlen szándékokat hordoz magában. Mert miközben állandóan Bérczy Károly fordítására gondol és emlékezik, egyfolytában a később olvasott és az ő eredeti élményét eltörő Áprily-szöveg jut az eszébe. De létezhet egyáltalán eredeti szöveg egy fordítás esetében? Ő meg van győződve arról, hogy igen, létezhet. Ahogy a fordítás nem mellékes hibái révén vált Bérczy Károly Anyeginje halhatatlanná, úgy az öngyilkosság szintén tetten érhető túlgondolásai teszik a mindenkori túlélők

számára cselekedeteiket értékes tapasztalatokká. Miközben ott küszködött, szabályszerűen ostromolta a kulccsal könnyen megnyitható könyvtára ajtaját, hogy a nevezett kötet közelébe férközzék, és egyáltalán, a hosszú idő takarásában megfért *két agya*, a szellemi működésének látszatát egyetlen személyiséggé korlátozza, egyszer csak, hirtelen elhatározással szájába öntött és lenyelt harminc darab altatópirulát. Annyira megszokta, és megszerette már ezeknek a rizsszemnyi tablettáknak az ízét, hogy intenzív őrlő-rágó mozdulatai közben is egy kulináris élvezetre gondolt. Nem akart meghalni, ezt a leghatározottabban cáfolja, sőt egészen más irányú tervei voltak eme estét illetően, ezek azonban csak kerülő utakon tűntek számára elérhetőnek. Úgy gondolta mindig, hogy az efféle cselekedetet semmiképpen nem a végső elkeseredés, a dühös öngyűlölet motiválja, sokkal inkább valamiféle angyali szelídség, a lélek legteljesebb békéje, amikor egy család, aki erre a tetre határozza el magát, azon a délutánon valamely házi zenét játszik a maga örömeire, vagy felolvasást tart egy, a saját, otthonossá vált tereit már hajszalerekként átszötte könyvből. Az oboa fás részekből kicsorduló selymessége, a hegedű levegőbe dermedt acélos fényessége, a zongora hangzatos billenései, hangpörcei, és az ének édessége teszik az elhatározás komolyságát éterien tisztává. S amikor az egyes hangszerek lassan elnémulnak, az énekes is elgyöngülve lerogy egy fotelba, és talán a zongorán még megbillennek az utolsó akkordok, a teljes csönd a mű belsejében képződött hallgatásban teljeseedik ki, olyan lesz a szoba, akár egy üres tojásbéj.

Valószínűtlen, mondta a doktor, hogy az orrában megfér egy bokszkesztyűnyi tömőanyag. Báthory Erzsébet cselekedte ezt magával? Idegenkezűség, meséli Sánta, miközben automatikusan egy zsebkendővel az orra felé nyúl. Az orrcseppek veszélyesek is lehetnek, de ez takony. A hallott értetlenséget ő mindannyiszor halott értetlenségnek mondja. Az orvos nem tekinti az orra állását végleges állapotnak, de ezt megint úgy érti, hogy az óra állását nem tekinti végleges állapotnak. Tehát ő tényleg abban a megtalált, résnyire nyitott szobában áll, és szeretné, ha az egész élete lassan ehhez az új térhez idomulna...

Mint aki ködbe okádik, úgy érezte magát minden elvetélt öngyilkossági kísérlete után, meséli nekem Sánta. A természetes halál, amint azt felesége hosszú betegsége során megtapasztalta, egy olyan tiszta szerkezet önerőből épült és egyre magasodó temploma, amikor számtalan érzés, gondolat, a szenvedésnek legkülönfélébb díszei, a kétségbeesések és a vigaszok, a remény és a pusztulás egyetlen anyagból ágyazódik és magasodik a levegőbe, amelynek minden egyes fülkéje, kápolnája elkülönült történeteket őriz és takar. A tér, a szerkezet és a tömeg egyedülálló arányait egészen eltérő szándékkal édesgetik magukhoz az épületben gyönyörködők. Ha egészében és egyszerre akarjuk átlátni, olyan, mint egy lebombázott rom, de ha minden részletét gondos vizsgálat alá vonjuk, akkor a halál egy finoman kiüresített székesegyház, ahol az egész hiányában is, az épület maga még tömbként és szerkezetként mutatja magát. Milyen kisszerű dolog ehhez képest az indulatból meghívott öngyilkosság, amikor a szándékunk nem képes ennek a szenvedésnek az építőelemeit külső díszekké nemesíteni. Megdöbbszemtem a vallomásán, hiszen éveket töltött a legravasabb öngyilkolászásai miatt a zárt osztályon, innen való a *bajtársias* kapcsolataink is, ám sohasem gondoltam volna, hogy merő színjáték mindaz, amelyet a legbrutálisabb cselekedeteivel megcéloz. Többször hozták már vissza a halálból, egyszer szó szerint a sírból, amikor egy nyári éjszakán valóságosan eltemette magát, miközben három deci metilalkoholt megivott. Gödröt ásott, és a földhányás halmait tartó deszkákat magára rántva, két napig feküdt eszméletlenül, kezében a Bérczy Károly-féle Anyegin fordítással, míg egyszer csak a temetőcsósz kutyája kikaparta testét a szálnalmas vakondtúrásból. Vehemens kísérletei semmiképpen nem voltak méltóak a felesége által épített halálos tér belakására, mesélte nekem, pontosan úgy érezte, hogy az ő halála mentes lesz minden egyetemes szimmetriától, csak egy nyíláson való üres kilöködés, egy, a környezet által hiteltelenített bőfögés, a formák hiánya révén tökéletesen dilettáns elvérzés adatik majd meg neki. Azon az éjszakán is, meséli nekem Sánta, amikor a Bérczy Károly fordítását rejtő doboz kulcsát a Dunába dobta, és ő távolodva, szinte a hídra tapadt testéből kitépvé magát hazatért, megállapította, hogy egyszerű lakását már rég csak szavakkal rendezte be, ezek pedig kivétel nélkül Bérczy Károly fordításának a szavai, és a szobá-

ja minden lakható és lakhatatlan felülete, a falak, bárhová is nézett, a mondott fordítás szövegével voltak csak kiolvashatóak és *észbe vehetőek*. A bútorokon, a személyes tárgyain, az ablakok függönyén, de a levetett piszkos fehérneműin, majd a párkányon is azért járatta a szemét, hogy a számára fájoan hiányzó fordítást leolvassa. Amikor azonban kibillant a mélybe, hirtelen takarással megváltozott minden. A ház külső falán már csak – *lassú* zuhanása közben jól láthatóan, sőt, túlságos élességgel – az ő számára teljesen idegen Áprily-féle fordítás sorait olvashatta. Ebben a pillanatban valóságossá vált számára, hogy a halála egy megtúrt, felfoghatatlan mennyiségű szöveghalmaz, amely az ő szenvedéseiről makacsul hallgat. Milyen jó annak, mondotta a nyelvként lelógó hirdetési plakátok hengerének tövében, a híd melletti parkban, akit az olvasott művek művisége és giccstől szagló viaszossága nem kínoz halálra, aki elfogadja a mások más-létét, és ő is szívesen elfogadná a saját más-létét, ha mindez nem az ő megszűntét és életből való teljes kivettségét jelentené. Milyen jó azoknak, akik csak úgy elfekszenek egy könyvvel, és másnap már nem ébrednek fel. A folytatódás öröme nem ér fel az ítélet kínjával. Még is ő, tudata teljes terjedelmével a fölkinálkozó lehetőségek foglyaként tesz-vesz, hazudik, elcsábul, motoz a bugyraiban, és még a mások mozgását is a maga javára írja. Milyen jó azoknak, akik becsukott szemmel is hazatalálnak, miközben nem rondítanak el a környezetükben semmit. Tisztán meghalni nem lehet, és ez bizonyos szempontból a legnagyobb gyalázat. Az ember teteme az élő testtel takarózik, és nagy bátorság kell, hogy kicsomagoljuk magunkat.

A testtel való bánásmód, önmagában az a pillanat vagy időszakasz, amikor már nem mondhatjuk, hogy újraéleszthető a halott, a felismerés, hogy az eddig megszokott életritmus most mindenképpen egy idegen rítust kíván, a temetés elkerülhetetlen, mert nem lehet többé a kedves testének közelében élni, a szoba, ahol felfedeztük a halált, és praktikusán gondoskodtunk annak ésszerű, a társadalom kiérlelt szokásainak megfelelően a hülletest elhelyezéséről, mélyen alatta marad mindannak, amit az életről mindaddig képzelünk, az ésszerűtlenben való hitünket erősíti...

Mindezekkel együtt, meséli nekem Sánta, meghatározó élménye volt az az este, amikor végül is nem ment el az ecetes-kolbászos vacsorára, hanem a mentők kórházba szállították. Megakadni valamely képtelenül egyszerű dolgon, amely mint a vasvilla kiemeli az embert a trágyaléből, és egyszeri jelenésként érzékelheti magát, már megszabadulva minden förtelemtől, újra megítélhetővé válik számára az egész világegyetem. Az értelmezések hálójába vetve araszol tovább, hiszen nem mondhatja, hogy nem követte el, amikor elkövette, de sejtelve sem volt, hogy még ebben a rémséges öntakarásában is ennyire számon kérhető rajta a halál. Ha megpróbálja a világot elfelejteni, akkor a világ mért nem hagy föl az ő szüntelen észleléseivel. A mindent teste köré kavarázó falombok nem rejtik már el ágai meztelenségét. De lehetséges, hogy a pusztá tévedései nyelhettek el a sebeit. Ilyenkor persze nem a természetes sérülésekre gondol. Föl kell tételeznie, hogy kikapartható, és újra föltüntethető minden. Az emberek önmagukba hatolva már csak térképeken élnek. Elképzelik a helyszíneket, ahol megfordultak, és térképszerűen látják át az utcákat, a megállókat és a kitérőket, a fő- és a mellékútvonalakat. Ezért lett a világ olyan hányaveti, mondotta hangját lehalkítva Sánta, mert már nem az eredeti díszletek között történnek a dolgok. Nem a hamisságok, hanem az őszinteség csapdáiban vergődünk, képtelenül arra, hogy pozíciót fogjunk a legracionálisabb történetekben. Ezen a térképen ugyanis hamarosan magánépítésekbe kezdtek, és a valóságnál sokkal bonyolultabb és áttekinthetlenebb viszonyokat teremtettek. Már gondolatilag is abszurd az a föltételezés, hogy magukra lelnének ebben a városban. Úgy hallgatják a saját hangjukat, mint a hajnali kakaskukorékolást, és kényelmetlenül fészkelődnek, hiszen nem képesek a tévedéseik szerinti cselvetéseiket *elkövetni*. Azon a térképen, amelyet használatba vettek, és éveken keresztül rótták útjukat a díszletek között, sehol nem találhatnak magukra. Ezért jó, ha az ember képes arra, hogy a *saját hangját* olvassa. És itt egyből az elfeledett Bérczy Károly fordításának legemlékezetesebb sorait próbálta felidézni, amikor Anyegin megtér nagybátyja hűlt lakába, és egyedül marad rég megunt szellemességével, amellyel egykor oly jól mutatott a Néva-parti paloták csillogó kristálycsillárjai alatt. Le-

hetséges, hogy a Puskin kitakarta ember ma már egész más szavakkal illetné halálos fáradságát. Miért is nincs nekem egy Gogolom, kérdezte hirtelen megtorpanva Sánta. Valójában az emberi megismerés és a dezillúzió egy bizonyos pontján kötelezően adódhat a kérdés, hogy mennyivel bátrabban és őszintébben halhatnánk meg, ha egy Gogolunk, vagy legalábbis egy Boswellünk volna, aki figyelmük egész töltelékét az általunk süttöt piskóta lapjai közé kenegetné. Miért nem tárgyiasul sosem a mi figyelmünk értő társára, aki az általunk holtmenüként feltálat gondolatokat fogyasztható, esztétikailag vonzó körítéssel szolgálná fel az arra érdemesek asztalára. Ahogy múlnak az évszázadok, újra és újra át kell írni mindent, de legalább is le kell fordítani újra mindent, pontosabbá kell tenni magához képest az eredetit is, hiszen a szavak elkopnak, az érzések futó homokra épülnek, a nagy gondolatokat évszázadonként elsöpri a makulátlan logikával dolgozó emberi ész. Ha valaki észreveszi, hogy a már érzékileg szétporladt remekművek helyén hiány keletkezik, újra kezdi írni a régvoltat, a soha nem létezőt. Ha valaki észreveszi, hogy a dolgok ismétlődése nem az emberi természet azonosságának, hanem éppen a lelki függőségek lassú elkopásának a bizonyítéka, hogy a közös emlékezetben porig ég egy gyertya, amelyet újra meg kell gyújtani, amelynek pótlása már nem ugyanaz, és ez, a más-szerűen nem ugyanolyan szobát fényezi kenetteljesen. Éppen ezért kellene *újra lefordítani*, hangsúlyozta Sánta, Bérczy Károly régi Anyegin fordítását, amely feladatra ő teljességgel alkalmasnak gondolja magát.

Ha valaki észreveszi, hogy a csontokat nem emelték ki a folyamból, annak partjára ül, és hallja a tetemek fölötti sustorgások zenéjét. Épp úgy közeledem magamhoz, meséli Sánta, ahogy a Dunába lőtt emberek ezreihez közeledem, és hallok a testem fölötti hullámok csobogását. Sosem azt képzelem el, hogy meghúzom a ravaszt, és a kényemre-kedvemre kiszolgáltatót, és bárgyún álldogáló, álmukból felriasztott emberek testébe lövök, mindig azt képzelem el, hogy fázom a Duna-parton, és ezek a kis kényelmetlenségek, az egészen apró szokatlanságok állnak össze egy, még meg nem írt és el nem hangzott félelemmé. Holott az Anyegin problematika arra is rávilágít, hogy nagyobb helyeket keressünk, egész tereket a mások sorsát alakító helyzetekhez, a magunk romlására építsünk kilehelt felületeket, hogy ne legyünk restek a kész következmények tapasztalatainak a levonására. Amire semmiképpen nem vagyok méltó, az múlik el belőlem a leglassabban. Csak hogy, amikor a természet törvényszerűségei szerint akarnánk nagyobb távlatokhoz jutni, épp úgy be vagyunk már zárva a kisszerű sorsunk és az emberi gyöngeségünk odújába, hogy ezek a nagyobb távlatokat követelő felismerések fosztanak meg igazából attól, hogy helyesen lássunk, és pontosan cselekedjünk. Az egész történelem, mint egy elfeküdt derék-alj alattunk, kényszeríti testünket a helytelen testtartásra, és a nyújtózásunk, a hirtelen támadt kényelmetlenség felismerése a legpusztítóbb életjelenség.

A megtalált szoba, az elveszített szoba is egyben. Amikor arra gondolok, hogy valaha volt otthonom, volt egy otthonoszerű terem, akkor a későbbi belátások mentén csak a korlátozottságom és az egyéb veszélyektől való hangzatos félelmem teremtette gyávaságotomat érzékelem, hogy a meggyőződéseim vaksága kényszerített arra, hogy minden képződményét háziasítsam, és ne engedjek be új lehetőségeket az általam csak idegenszerűen belakott tévedéseimbe...

Bizonyos szempontból, meséli nekem Sánta, én repülő-rajtot vettem életem *őszutóján*, amikor még nem voltam tisztában feladattá növesztett hamis tetteim nehézségeivel. Az, hogy az ember leéli az életét, és közben szüntelenül elgondolja magát, nem teszi lehetővé, hogy a tények természetes folyamánként kövesse el ezt a fontosnak érzett, az időből kiemelt egyedit. Belebonyolódik egy csomó át nem gondolt dologba, és hiába is szeretné múlttá rendezni az életét, az érvényessége fenntartása végett alapvető hibákat vét. Amikor Tatjánát megyünk elcsábítani, nem kezdődik újra a világtörténelem. Két őszinteség egyáltalán nem biztos, hogy képes a párbeszédre. Ha újra kezdődhetne minden, akkor nem fejeződhetne be semmi, akkor még az sem volna biztos, hogy valaha fájdalmat okoztunk egy számunkra idegennek, holott ez a történelemből kipottyant ember számára megkerülhetetlen szenvedély. Ma már egészen biztosan látjuk, mondotta Sánta, miközben ellépett a hirdetőoszloptól, hogy minden részében kinyílt a lehetőségek kapuja,

és az ismétlődéseket nem a szellem ereje, hanem az üresség teremti meg. Ahol elhal egy remekmű, ahol megkopik az emlékezet, muszáj újra megalkotni, *feltámasztani* a dolgok időtállóságát. Azokat a szavakat és kifejezéseket keresem, amelyek a legtöbb helyzet oriját képesek a geometriai mozgások okozataként kijelölni. Elmúlt Tatjana részizagsága, anélkül, hogy Anyegin egyetlen gesztust is képes lett volna elsajátítani belöle. Hogy ki kell-e próbálnunk magunkat minden helyzetben, ez a legkevésbé sem a mi dolgunk. Erre csak a felülethez végzetesen odatapadt szellemek és az ostoba világjobbítók hajlamosak. Amikor elküldtem száz embernek a saját temetéséről szóló tájékoztatót, meg voltam gyözdve, hogy pontosan annyi időm maradt a cselekedetem átgondolására, mint egy regény elolvasására, s ekként egészen biztos voltam abban, hogy tételesen összeállított gondolatsoromban nem található hiba. Jól is haladtam a felkészülésemben, minden nappal bizonyosabbá és biztonságosabbá vált bennem e cselekedet nemessége. Ugyanakkor pedig, mintha új *epikus* összefüggések merültek volna fel a drámai végjátékot illetően, amelyek egyre intenzívebb gondolkodásra kényszerítettek.

Nem tudom felmérni, nem tudja felmérni, ismétli Sánta a rákospalotai tanárnak, hogy a felfedezett szoba valóságos élethelyszín-e, vagy csak egy kriptá, ahol elgondolások nélkül befejezzük magunkat. A két valóság úgy illeszkedik egymáshoz, ahogy *napra éj következik*, valójában mindig az előző nap valóságában alszunk, és annak komorságát jegyezzük arcunkon, bizonyos evidenciák mégiscsak arra utalnak, hogy lakhatóvá méretezzük ezt a gondolatilag nem ránk mért helyzetet. Nem képes belakni magát, nem tud elhelyezkedni a múltjában, és képtelen megszabadítani magát a jövőjétől. A jövő függetlensége a halála után, hogy a halálom után vélhetően nem lesz senki, aki ezt a gondolati teret fenntartaná, mondja a rákospalotai tanárnak, aki pontosan úgy szemrevételezi őt, mint egy álltában, és a mondatai közben meghibbantat, aki képtelen a kimondott szavai által *jóravalóan* érvényesíteni a gondolatait. Hogyan lesz egy folytatható szituációból egy folytathatatlan valóság, kérdezi. Mennyi gyötrelém, menyí álca, a kis dolgok, a szerethető élettörmelékek elmaradása, helyette nagy és ormótlan homályok, üres terek, üres érzések mentén való végtelen hosszú folyók, fájdalmas mozdulatok az értelmezhetetlen semmi felé. Fészek helyett egy jókora, üvegszilánkokkal kibélelt ágyra jár az ember.

Jól láttam, amint a kórház udvarán minden beteg az Anyegint olvasgatja. Még nem épültem fel egészen, csupán az ápolóim segítségével voltam képes a nyitott ablakhoz eldöcögni, és meglepett, hogy a park fáinak szűrt fényei alatt minden kézben az Anyegin egy nyitott példánya pihent. Ősz volt, és nem csak a könyvek lapjai, de a fák levelei is kiféheredtek. Nem hinném, hogy a világ folyása ennyire tetten érhető, s hogy a jelen mozgása minden szempontból a múlt egy szerelmi találkozásának a kettős tükrét akarhá a jelenhez varrni. De bizonyára öntudatlanul is sokadszor kopogtatunk ugyanazon a kapun, és ha mindannyiszor be is eresztenek, feledékenységünk folytán még távolabb kerülünk a bentben a bentléttől. Még inkább jellemző ránk, hogy inkább alulértékeljük érdemeinket, amelyek ezeket a bejutásokat lehetővé tették, mintsem a bentlétünk összes körülményei révén akarnánk megfelelő tapasztalatok birtokába jutni. Egy ablak a legkevésbé sem kizárólag arra való, hogy ha megpillantjuk, kinézzünk rajta. Hiszen még évszázadokig ott áll, és kinézhetünk rajta, holott, mi, akik ezt el akarjuk mulasztani, nem leszünk képesek még évszázadokig megtenni ezt a *halogatást*. A kinézés összes lehetőségének csak egyetlen pillanata a miénk, és ha nem nézünk ki rajta, akkor leszünk voltaképpen a leggazdagabbak, akkor nem fosztanak minket meg semmitől. Az udvariasság csak a lehetőség elhalasztására tett, eleve halott kísérlet, amolyan mumifikálása egy már eredetileg sem létező odaadásnak, amelyben megszűnnek az észleléseinkre szánt összes előnyök, és a hátrányok hamar eltakarják a falban támadt ablakot.

Most a másik agyam hallgat, meséli merengve Sánta, nem tudja elmondani a doktor-nőnek, hogy ha a legdurvább, a tizenharmadik, az úgynevezett késeléses, és megint félreérti, amit gondol, késlekedésnek hallja a saját szavait, akár a kitaposott fű, olyan vagyok, mondja szöke nőnek, amit még megszokásból a kertész minden este meglocsol. A betegek ápolásában bekövetkezik egy olyan pillanat, amikor a ráérő, úgyszólván idő-

milliomos doktorok már nem képesek a frissen beléjük ültetett fát tovább gondozni, elmaradnak azok a szertartások, amelyek a beteget még az egészségesek ösvényein járatták.

Azon a napon, amelyet előre kijelölt magának, minden a legpontosabb terv szerint haladt. A délelőttöt az elkövetkező végső cselekvés vonatkozásainak időben párhuzamosnak mutató feljegyzéseivel töltötte, délben megebédelt a kedvenc kocsmájában, cigánypecsenyét evett ajvár salátával, majd a legnagyobb békességgel szundikált, kezében az Anyegin, Bérczy Károly fordította kötetével. A késő délutáni nagyon intenzív és figyelemre méltó gondolatai ébresztették annak a tudatára, hogy ezeket a lapokat ő *másnap* már nem veheti kézbe. Este bevette a kijelölt mennyiségű altatót, és így indult el a Margit hídra, táskájában az összes feljegyzéseivel és egy útbontásból származó súlyos kockakövel, amelyet a zakója takarásában a nyakára kötött. Úgy érezte magát, mint a városlakó, akinek a szűkülő körutak lassan a nyakára tekerednek. De úgy is érezte magát, mint aki egy fogadásra megy, és a nyakát illetlenül szorongató csokornyakkendő az egyetlen, az őt a társaságba való belépésre feljogosító ruhadísz. Amit kifejtünk, az csak támadás az igazságunk ellen, mondotta Sánta, amikor akaratom ellenére felkanyarodtunk a hídra. Az efféle lapos, párhuzamos igazságok, amelyek a történelem fertőzött táptalaján tenyésznek, nem igazolják a lényünk hitelességét. Ha nem adatik meg a megszűnés rézsűje, okafogyottá válik minden gondolatunk. Tisztán a várakozásban és a nem-létben lehetséges igazi gondolat, de kevesen vannak, akik képesek a haszontalan és időpocsékoló várakozásra. Mostanában, amikor már semmi okom nincs, hogy őszintén beszéljek, és még kevesebb okom van, hogy átstilizáljam életem fakó forgatókönyvét, gyakran hajlom arra, hogy elhiggyem azokat a dolgokat, amelyeket még az ez irányú tapasztalataim nélkül, csupán a gondolatlanságom szemfényvesztéseként idéztem meg. Miért lennék én gyarlóbb a gondolataimnál, kérdezem. Hogyan jutottam el ahhoz a kétségbeesítő állapothoz, hogy teljesen szertelenül igazodjam a lényemhez?

Tegnap este történt meg velem az a kellemetlen félreértés, meséli Sánta, hogy hazatérve, a folyosó kanyarulatában egy zongorát igyekeztek a szállítómunkások beszuszakolni a keskeny ajtón. Mint amolyan segítőkész lakótárs, mivel nem is tudtam volna a folyosón tovább menni, készségesen segítettem az irányomban végig ellenségesnek mutató munkásoknak, hogy centiről centire ki- és besasszézva végül is a gondos irányításom mellett bejussanak a bejárati ajtón, majd a konyhaszekrény megbontása után, cirkuszi mutatványok közepette, miközben az étkező garnitúrát ki kellett rakosgatni a folyosóra, még beljebb haladhattak a zongorával. Ez az egész folyamat számomra roppant mulatságosnak tűnt, mert a lakás minden helyisége szűk volt, a zongora viszont kellőképpen nagy és otromba. Az ajtókat is kiemeltük, a csillárokat leszereltük, de még így is többször vissza kellett húzogatni a hangszert a körfolyosóra, mert a fölösleges bútorok lehetlenné tették a beljebb történő hatolást. Már éjfél is elmúlt, amikor a zongora a szoba egyik sarkába került, és a szállítómunkások nyomban elszeleltek. Az éjszaka során egyedül birkóztam a kisebb-nagyobb bútorokkal, hajnalra sikerült minden, a folyosón örömtelenül vesztglő darabot újra a lakásbelső terébe vonnom. Ekkor még hátra volt a pusztítás kármentesítése, a leszerelt, széttört fogasok, a kivert csempék kupacba gyűjtése. Mikor végre leültem az *íróasztalomhoz*, hogy némi vázlatot készítssek a zongora lakásba történő elhelyezéséről, az a gyanúm támadt, hogy én semmiféle zongorát nem rendeltem, és a nevezett tárgy teljesen illegitim módon keveredett be picinyke szobámba. A folyamat egy olyan járványnak tűnt a szememben, amelyet ártatlanul kaptam meg, és a gyógyítás hosszabb kezelést igényel majd, mint a hátra lévő napjaim. Miután valóban sikerült visszaállítanom a rendet, a fáradtságom lassan növekvő hisztériája erőt vett rajtam. Egészen biztos, hogy nem rendeltem efféle hangszert, és az is bizonyos, hogy zenei képzettség nélkül játszani sem volnék képes rajta. Miközben írtam, és sikerült elmélyednem az egyes, engem különösen lenyűgöző részletekben, mert az egyik trógernak bozontos szemöldöke, a másiknak csonka füle volt, és a beszélgetésünk hangszíne is emelkedettség nélküli agressziónak tűnt, a zongora, koporsóra emlékeztető fatestének bongása, a megpattanó húrok fájdalmas visszhangja egy lombos erdő állatainak hangos koncertjét varázsolta be a szobámba. Reggelre aztán egészen elgyengültem. A hely, ahol állunk, mindig késő,

gondoltam. Csak utóbb lesz bizonyossá, hogy valóságosan, a tudatunk méretét szétfe-szítve tartózkodunk ott. De még akkor is, a korábbi emlékek, más bizonyosságok men-tén hasadozunk szilánkosra. A jelenlétünk helyreállítása olyan folyamat, amelyben egé-szen mellékes kiegészítések, tévképzetek, önzörejek és ismétlések révén vagyunk csak ké-pesek elfogadni, hogy a belőlünk kinéző személy valóságosan a saját szándékaink szerint jár el, és ez minden szempontból megfelel, sőt lefedi a pillanatok ránk mért sokféleségét.

Ha visszafelé indulnánk el az időben, ha visszafelé indulnék el az időben, kérdezem a rá-kospalotai tanárembert, vajon megtehetnénk-e újra mindent? Kiigazíthatnánk-e a múlt csorbáit, kiigazíthatnám-e a múlt csorbáit, rossz egybeeséseket, mondhatnánk-e, hogy aki a szálakat szövö, az már önnön gondolatainak a diaszpórájában él? Azt gondoljuk-e, ha a városban csak egyik oldalon építenek házakat, akkor nem történik soha baleset, hi-szen nem kell átmenni a túloldalra? Minden a felénk eső térfélen zajlik, tehát nem tá-volodunk el a magunk képzelte otthonosságtól, pedig ez számunkra a legérthetlenebb. Szeretjük tömbösíteni az érzéseinket, a gondolataink érintette problémahalmazt, azokat az egyedeket, akik belénk simulnak csupasz gesztusokkal jelezte jó szándékukkal, akik nem akarják feltörni minden pillanatban elzárkózásunk egyoldalúságát. Pedig amikor átmegyünk az úton, mondtam a rákospalotai tanárembernek, éppen amikor átmegyek az úton, akkor szerzek valamely homályos tudomást magamról.

Nem, mondta Sánta, miközben elindultunk a Margit híd romantikus, végső soron pu-ritán díszelemekkel súlyosbított kandeláberei között, az egység kérdése itt a döntő mo-mentum. Mért is követnék el konjunkturális öngyilkosságot, amikor szétszalázó ágas-bo-gas fának fogható fel minden pillanat. Nem az adja a megértés nehézségét, ha egy kér-désre helyes feleletet találunk, hanem sokkal inkább az, hogy ez a válasz semmiképpen nem áll meg önmagában. Valamilyen nevezettel kellene ellátni azt a teret, és egyúttal a befogadó számára egységet teremteni az elhangzottak, a felfogható és a felfoghatat-lan dolgok tekintetében. Minden pillanatban egy bonyolult szituáció részeseiként, zárt alakzatban, úgymond függelék-ként vagyunk csak képesek megragadni az idő mutatvá-nyát. Ez a hídon keresztül tartó séta sem lesz több mint egy ilyen jelentéssel összességé-ben nem bíró önazonosság-halmaz. Ám ha nem a folyamatok jelentéseket automatiku-san törölő értelmezéseit tekintjük, akkor ráébredünk egy idő után, hogy az időnek önma-gának is van egy sajátos mértékegysége, egy *materiálisan értelmezhető* megragadhatósága, amelyben még sokáig ellenőrizhető, és kézbe vehető talányokra akadunk. A zongora oly mértékben utamba állt, hogy egyéb lehetőség híján rendőröket hívtam a *lakásomba*. Ők, a dokumentumok alapján hamarosan kiderítették, hogy egy négy utcával arrébb lakó zongoraművész hangszerét bitorlom gyanútanul, majd a további, immár az egész házat megszálló nyomozók arra is hamarosan fényt derítettek, hogy lakásom, számomra csak most feltűnő bútorai is mind múzeumi darabok. Egy Mária Terézia korabeli íróasztal-nál ültem, rajta két színezüst barokk gyertyatartó, miközben a falakon egy Rubens kép, és két korai Watteau függött. Az eddig fel sem tűnt festmény pedig az étkezőben Van Gogh *Hollók a gabonamezőn* műve volt. Évekig éltem ebben a lakásban, miközben az én kedves tárgyaimat fokozatosan kilopták körülem, és másképpen értékes, de hozzám ke-vésbé kötődő tárgyakkal helyettesítették. Éreztem, amint ezek az idegen lemezek beha-toznak a mindennapjaimba, ahol eddig távolságokat láttam, most mindenütt a szemem elé rögzült fájdalom van, az arcom előtti, tájszerűen kifeszített állapotrajz, a megtörttség, a bensőség – minden eddigi tapasztalatával szembeni – leghitványabb ellentmondása.

A hálál konjunktúrája, harsogott a mélybe le öblös hangon Sánta: Mennyire tisztavirág életű a halál! Mindig elborzasztott az efféle konjunktúra-lovagok hevessége, akik addig lövik a fejükbe az ólmot, amíg teljesen megtelik, és végül a fülükön, az orrukon keresz-tül potyog már kifelé belőle! De mi szeretnénk ezt valamiféle jelentéssel körbebástyázni. A pillanatok kivezetése a folyamatokból, ugyanaz a mesterségesen visszafelé megtett út, amelyben még nem váltak szét a részek, egységes és fölfogható volt az idő, s ez által fel-foghatatlan, nem éreztük a benne rejtező, atomizálódott tűnékenységét. Odaadásunk az idő salakjában nem tűnt anyagszerűnek. Kafka Gogolhoz képest tényszerűen halt meg, nem illuzórikusan – ragadta meg a karomat hirtelen Sánta –, mint aki attól fél, hogy

a mélybe vetem magam, majd a legnyugodtabb hangnemben folytatta: Nem kell mondanom, hogy az éjszakát egy idegen lakásban töltöttem, egy hamvas szépségében elrallott zongorával, és az egyéb műtárgyak sem az én szerény otthonom díszei voltak, jutott eszembe reggel. A valóság látszani akar, mondtam a rendőrségen. Már pedig az éjszaka közepén is feltűnt, hogy egy hatalmas méretű fogkefét kellett a szájamba bebirkóznom. Az ilyenszerűségek aztán fontos és átjárhatatlan nehézségek sorozatát indítják meg az emberben. A legrémségesebb ebben éppen ez, a belőlünk adódó szubjektivitás, hogy az idő anyagtalan. De ha nevet tudunk ennek adni, ha ez a sokféle elfecsérelt, később az emlékek révén újra felidézett, másrészt azonnal, egyéb részletekkel összegyúrt állandóságában képesek vagyunk elmélyedni, akkor azt is mondhatjuk, hogy az elvont időnek, épp úgy, mint a tömegnek vagy a távolságnak létezhetnek mértékegységei. Most hirtelen megállt, és a zsebéből előhúzott, kissé fonnyadt sárgarépat nézegette. Csak azáltal menekülhettem ebből a lakásból, hogy rá kellett jönnöm, nem a saját otthonomban töltöttem ezt az éjszakát. Miközben a sárgarépa belülről igazolta, hogy jó helyen vagyok. Egy ajtóval arébb a nyugodt, lepusztult otthonom várt, és még csak a feltételezések szintjén sem voltam képes válaszolni magamnak és a nyomozóknak arra a kérdésére, miért éreztem magam oly annyira otthonosan ebben a közfalakat is áttörő bútor- és festményraktárban. Ez a sárgarépa, amelyet már több napja hurcolok a zsebemben, szemmel láthatóan nő, arra törekszik, hogy elnyerje végső formáját. Miközben sétálok, sosem háborítatlanul sétálok, mindig van a zsebemben valami, amit növesztenem kell. Hol egy krumplit, vöröshagymát, vagy éppen egy sárgarépat vagy egy mások által becsmértel kisregényt. A megnövelt idő a zsebemben, szemmel láthatóan csúcspontjára ér, majd zsugorodni kezd. Ezen túl, azzal is tisztában kell lennem, hogy az utóbbi időben a fülemből jönnek elő a legépebb gondolataim. Az, amit egykor jól hallottam, és, hála isten, jól értettem, most ugyanazt az utat választja, mint a behatolás során.

Tiltakozásom nem a zongora, nem a bokszkesztyű, még kevésbé a lefedett szoba létezése ellen irányult. Amikor beléptem ebbe a titkos térbe, voltaképpen újraálmodtam a múltam. Van a harasztnak egy olyan kiközösítő tulajdonsága, amikor nem akarunk közelébe hatolni, csak a huzat felénk sodorta illata fáj. El lehet-e képzelni olyan mondanót, amelynek a farka a valóságos szobánk záródó ajtaján minden gondolatunk születése közben kicsusszan. Amikor csak a gondolat dallama marad meg bennünk, hogy rögvest utána karoljunk magunknak...

Márpedig, ha a múlt egyféleképpen orientált, ha a jövő csak a múlt ágyasa, akkor jogosan feltételezzük, hogy bennünk van az időnek olyan ketrece, amelyben a legkülönfélebb rémek a mi ellátásunkra szorulnak. Egy ilyen távoli időpontban, amikor már nem a jelenemben sétálok itt magával, meséli Sánta, amikor nyilvánvalóvá lesz, hogy sosem volt még tisztább anyag, mint az épp most felfogadott valóság, amennyiben nincs más lehetőségem, csak az itt és a most. Meg kell mondanom, hogy a pillanat és az idő mértékegysége egy olyan fogalom, amely egyszeriv és ismételtetlenné teszi a lényünket. Amikor Anyegin két alakban lesz jelenvalóvá, éppen ennek a pillanatnak a más-más behatároltságát és jelentését őrz. Az első tagadás megteremti a szerelem térfogatát, a visszautasítás Tatjana részéről kiteljesíti és bizonyossággá teszi, hogy az emberi jellem az idő egyik lehetséges vetülete. Ha *pongnak* mondanánk az idő egységét, amely térképszerűen adja vissza a megfoghatatlant, akkor követhetővé válna az értelmezés nélküli pillantás, akkor a levél megírása, a kertben való találkozás, Tatjana első Anyeginre vetett tekintete egy időben elhelyezhető egységként lenne értelmezhető. Mert a pong az idő visszahívása, a jelen eltűnése, az idő rögzítése, kihátrálás az életünkből. Semmi másunk nincs, csak a múltunk, ennek pedig egysége a pong. Amikor már nem vagyunk jelen, de őrizzük ennek a hiánynak az értelmét. Az emlékezet egész struktúrája arra irányul, hogy magunkba fagyott jeleneket rakosgassunk az értelmünk üres falaira, és ezeknek a pillanatoknak a millióit az egyes motívumok alapján rendszerezzük, és a jövőnk felé eldobjuk diszkoszvetőket megszégyenítő lendülettel. *Töméntelen gyászárú!*, rikoltotta Sánta. Kimondunk egy nevet, és ezer kép lazul ki emlékezetünk masszájából, ahol a legkülönfélebb összefüggésekben van jelen a megidézett személy, és minden egyes képnek más az indítéka, éveket

és helyszínek sokaságát pergetjük le képzeletünkben, ezekben a pongokban sok száz személy is megelevenedhet egy pillanatra, és ott vannak ajkukra fagyva a szavak is, amelyeket mi nem hallunk. A feleségemmel töltött majdnem harminc esztendő, képes vagyok lassan visszarakosgatni ezen új mértékegység szerint a megtalált, be nem lakott szobám terébe. A helyzetek újra élni való helyzetek lesznek, miközben a boldogság és az egykori eszelős vonzalom, mára muzeális érzésekké finomodnak bennem.

A doktornőben, aki azon az éjszakán a vérzés elállítására a maroknyi tampont az orromba tömte, egészen pontosan ráismertem Tatjánára. Az elhagyott nők mindig utunkat kereszteszik, és a legrosszabb pillanatban tűnnek fel, amikor kiszolgáltattak vagyunk nem csak másoknak, de leginkább a gondolatainknak. A tegnap éjjel egész rémületét csak egy ilyen, minden mástól elkülönülő egységben voltam képes megérteni. Ahogy azon az estén én minden esetre, nyakamban az utcakövel és a még súlyosabb, az utóbbi hetekben keletkezett feljegyzéseimmel, a bevett nagymennyiségű altató következtében, még utoljára megpihenni leültem a híd melletti parkban, hiszen képzelheti, mekkora teher egy, a testünk mederbe való beágyazása céljából táskánkban cipelt utcakö!; és csak kora reggel ébredtem fel egészen eleven szellemmel, amely a gyönyörű panorámával egyetemben arra készítetett, hogy a gyászjelentésben megjelölt temetési ceremóniáig még pontosan két hetem van, tehát semmiképpen nem lehetek elégedetlen a sikertelen kísérletet illetően. Másrészt, a bizonyítékok összeállítása is egészében hiányosnak mutatkozott. Amíg régen a holnapra gondolt, a holnapra gondoltam, a nyárra gondolt, a nyárra gondoltam, egy kellemes estére valahol a távoli hegyekben, egy *rönk-faházban*, most a félelem van, a megaláztatás, mindenféle lényektől való megaláztatás, rendreutasítás, céltalanság, rettegés, meséli a rákospalotai tanárnak.

Mint bizonyára tudja, Witkiewicz öngyilkos lett, miután megölte a Vízityúkot. Nem, mondotta Sánta a híd közepére tartva, én a legszükségesebben megvetem a halál minden mesterséges előállítását, nevetségesnek és bárgyú dolognak találok, ha valaki az önkézével próbál véget vetni az életének. A körülmények bármely kedvezőtlen alakulása nem tehet bennünket a halál hittérítőjévé, önnön testünk gyilkosává. Ahogy elolvad a hó, kis idő múltán felszikkadnak az efféle indulatokból támadt gondolatok is. Mert a halál a valóság testté válása. Minden létező ekkor bezárul a tudatunkba, amely úgyszintén tárgyiasul. Az efféle szenvedélyek, amelyek azonban tagadhatatlanul nagy vonzerővel bírnak egyes személyek számára, zsarnokian markukban tartják a tudatot. Az elmondhatóságunk alkonyán, amikor kezdetét veszi egy történet befejezésének sokféle illegitim formája, felidéződik bennünk a halálunk riasztó közvetlenségének a problémája. Most itt állok azon a helyen, mondotta Sánta, megállván a híd töréspontján, ahol ez az elmozdulás, úgymond, önként adja magát. Levegylem, vagy ne vegyem le a maszkot, kérdezhetjük. A meztelen arcnak azonban a jelen esetben nincsen, nem lehet már semmiféle jelentése. De miért is törekszünk arra, hogy az égvilágon minden dolgunkat valamely értelmezhető metafizikai mezőben helyezzük el? Nem épp az értelmezhetőséget szeretnénk elkerülni? A jelentés és egyszersmind az értelmezés színpadáról akarunk lelépni. Azért kellene távoznunk, mert szüntelen összefüggések láncolatából menekülve, a magyarázataink már nem indokolják meg a részvételünket ebben a kilátástalan küzdelemben. De folytonos tiltakozásom a halál eme *fajta* ellen nem éppen ezeket a magyarázatoknak a kudarcait tartalmazza? A rossz ügyvéd, aki képtelen a bűnöst a halálos büntetéstől megóvni, hiábavaló érveivel nem éppen a halálos ítéletet pártfogolja? Nem így vagyok-e én is, kérdezte Sánta, hogy miközben a halál ellen protestálok, és az öngyilkosság összes lehetséges módját tagadom, lényegében érveim fogyatékosága következtében folytonosan felszólítom magam a cselekvésre? Szomorú dolog ez, mondotta Sánta, hogy az akaratom ellenében a tudatom nem képes eltántorítani ettől a tétől, sőt, csak fokozza bennem egyre a megszűnés iránti gyűlöletes vágyat. Olyan ügyvédje vagyok a magam hitvány életének, aki a védekezési taktika logikai felépítése során eljut akarata ellenében a halálos ítélethez.

Amikor az arcomat borotválom, mindig azt a tekintetet látom, amelyik egy halott arcot borotvál. A kicsinosított hulla, és a szenvedélyesen a vonásaira tapadt mester együtt él

ebben az arcban, amiként, gondolom, Báthory Erzsébet is együtt él a megkínzott rongybabában, amelynek a szenvedései nem érhetnek közvetlenül el hozzá. Tehát, maga a borotválkozás is vért kíván. Az öklöző arc, a tekintet csupasz éve nem képes a záródásra, addig nézi magát, amíg a tekintete szétrobban. A lélekgyógyítás zsákutcája, hogy a felesége halála okozta sebeket csak a felesége gyógyíthatná be. Az önvarosodás, biológiai értelemben, minden erőt kiszív a test és a lélek még épen maradt szöveteiből.

Azt mondják, a rozsdás pisztoly a legveszélyesebb, meséli Sánta. S most mélyen kihajolt a híd korlátján, és elmerülve nézte az áramló vizet, mint aki eljutott egy bizonyossághoz, és éppen azt mérlegeli, hogy felsorolt-e mindent, amely szándéka útjában áll, vagy maradtak még kétségek benne a végrehajtás módját és pillanatát illetően. A rendszeresség tekintetében nincsen bennem semmi hiányérzet. Bár a havonta egyszer lakomban dolgozó takarítónő mindig szemrehányást tesz a konyhában elszórtan mutatkozó kupacok miatt, ez ellentétben minden, a hanyagsággal összefüggő szokásokkal, a nagyfokú és átgondolt rendszeretemet bizonyítja. A konyhapult mellett és magán a pulton képződött anyag-halmazok a legmagasabb fokú szabálykövetéssel és pedantériával magyarázhatóak. Én, aki immár tíz éve élek egyedül, ezek a kupacok, dohány-, kávé-, cukor-, bors-, teamaradványok, valamint a zsebkendők halmai annyit árulnak csak el rólam, hogy minden alkalommal ugyanazon a helyen töltöm meg a cigarettámat dohánnyal, a kávéfőzőt kávéval, a cukortartót kristálycukorral, magamat az aznapra szánt egynapi, tompa szellemi mozgolódással. Sőt ezek jelzik számomra e tevékenységek szigorúan állandósított helyét, mint a falkák esetében a vizelettel megjelölt fatörzsek a vadászterületek határait. Mindig kértem, hogy ezeket a hulladékokat ne tekintse szemétnak, hanem söpörje bele a megfelelő tartóba, ahogy alkalmanként én is megteszem, s így bizonyosságot szolgáltatok nagyfokú rendszeretemről. Amely dolog hanyagságnak tűnik egyfelől, az az életemet gondosabban tanulmányozók számára a legnagyobb átgondolással felépített rend, amellyel nem híveket, pusztán hozzám alkalmazkodó szerény munkatársakat szeretnék megnyerni magamnak, s olykor úgy tűnhet ezekben a délelőtti helyzetekben, hogy képtelen lévén kiemelkedni halmaim egyikéből, magam is a takarítónő heves pucolás-mániájának esem az áldozatául.

Zsebéből ekkor kivett egy kulcsot, mint mondotta, a könyvtára kulcsa, és úgy gondolja, hogy már nem lesz többé szüksége rá. Én is mellé hajoltam, egyre feszültebben lestem teste minden rezdülését, amely folytonos merevedést és ellazulást mutatott, olyanképpen, mint egy távolugró, aki nekifeszül rövid vágójának. Eszembe jutott közben, hogy a lelki gondozónk mennyire el volt ragadtatva Sánta szellemességétől, és nyomatékosan többször is kijelentette, hogy egészen bizonyos, immár a gyógyulás útjára *tévedt*. Úgy himbálta magát a korlát fölött, mint egy atléta, de közben az arca semmiféle elmélyülést nem mutatott, sőt, néhány perc múlva annyit mondott csak: *Pofátlanul megdrágultak mostanság a kutyatápszerek*. Ott emelgette a lábát, hol a balt, hol a jobbot, és már kíváncsi emberek csoportosultak körénk, amikor kijelentette, hogy újra kiújult az idegzéséből, holnap valószínűleg felkeres egy orvost. Aztán egyszer csak egy hirtelen mozdulattal a korláton átvette a könyvtára kulcsát, maga pedig a legteljesebb lelki nyugalommal ellépett a korláttól, és tettének súlyát ábrándos tekintettel kommentálta. Megszabadultam újra valamitől, amely ebben a labirintusban csak az én jaj-kiáltásaimat járatta körbe, amely sosem volt képes arra, hogy a tudatomtól független ismereteket közvetítsen a számomra.

A rejtetten létező szoba azonban valóságos szoba. Mintha a napjaink konzervként oda lennének bezárva hermetikusan eltávolítva a jelen szüntelenül ránk mért boldogtalanságtól. Abban a szobában nem az anarchia, hanem a patikamerlegen kimért értelmünk rendeződött egy érvényességét látszólag hosszasan megőrző tárgyi és gondolati alakzatba. Mintha minden magunkon elkövetett erőszak után ide nyílna a tér egy pillanatra, hogy a bensőnk folyamatosságát fenntartani akaró gondolatokat is praktikus, jó ízléssel berendezett idegenségében lássuk. A könyvek, a doktorok, a lelki gondozók és még az újságírók is évszázadok óta ugyanazokat a képtelen és üres bölcsességeket hangoztatják. Jelentős viviszekciót hajtott végre, amikor szabályszerűen kiherélte az ismeretei gyarapítására szolgáló egyik forrásgyűjteményét, mondotta, végtére is leszámoltam magamban mindkét Anyeginnal, miközben Pest felé ballagtunk tovább a hídon. Máig sem értem,

hogy kétszer is elcsábítván Tatjánát, miért egy ilyen kissé korlátolt, vidéki tyúkba szeretett bele. Mert mind a kétszer meghódította, mind a két alkalommal már a lábainál hevert a lány, de ő mind a kétszer visszakozott. Sem Bérczy Károly, sem Áprily Lajos fordítása nem győzött meg róla, hogy bármi közöm is lenne ehhez a leginkább a *Vakok botlására* emlékeztető romantikus történethez. Most aztán szabad vagyok, ha akarom, haza megyek és a zuhanyozóban, mert sajnos fürdőkádam nincs, felvágom az ereimet, vagy beülök egy kávéházba, meghívom magát is, és iszunk egy jó erős feketét. Ismerek egy helyet a Balzac utcában, ott főzik a város legjobb feketéjét. A tulajdonos egyenesen Bécsből hozhatja külön száz kilós zsákokban a kávé, és kiteszi a pult mellé, hogy a vendégek *direkte* a zsákokat szagolgassák. Sokáig némán ballagtunk, mintha valamilyen idegi fáradtság tört volna rá, arcának egyes szegmentumait dörzsölgette, majd hol a térdét, hol a könyökét tapogatta fájdalmasan. Összeér, összeér bennem is lassan a halál, állt meg egy pillanatra. Az efféle hitvány kijelentések teljességgel légből kapottak. Ilyenkor szeretném magam *halálosan* megbüntetni. De semmiképpen nem a saját halálommal, hiszen a kalandozások kora lejárt. Tudja, Benjamin, szólított meg hirtelen – és a nevem említése majdnem szívdöfésként ért –, megöregedtünk, és már csak egyetlen lehetőségünk maradt, hogy ilyen kínszavak nélkül magunkban borzongjunk. Lefelé a hídról még maga mögé tekintett, vetett egy végzetes pillantást a folyó tükrére, majd motyogva, szinte csak magának mondta: A magamnak küldött írásos és szóbeli üzenetek összes, végérvényes tapasztalataként, amennyiben egyáltalán össze lehet préselni tablettányivá egy életre való mondandót; s hogy van-e értelme az efféle esszenciának? Valószínűleg pusztító, *önpusztító* erejű összeomlás, gigantikus méretű és idejű semmit-mondás, ez a lényeg, *akárha bolha ül a füben*. Legvégén még a büntetés: A saját szájunkról olvassuk le a hallgatásunkat. Ideje, kiáltott fel, hogy elinduljunk egy vizeldébe! Ott aztán, egymás mellett szuszogva, bevallotta nekem, hogy tett bizonyos kísérleteket, hogy a maga Gogolját, esetleg Boswelljét megszerezze. Elengedhető-e a bennünk támadt mondandó, átruházható-e minden szörnyűség egy olyan emberre, aki semmi hasonló gondolattal nem bír, vagy esetleg még súlyosabb tapasztalatokkal rendelkezik. Kinek is engedje át magát, ha már arra sem volt képes egész életében, hogy önmagában megbízzék? Kutatásaim során találtam aztán egy rákospalotai tanárembert, aki hajlandónak mutatkozott, hogy a felszínes műveltségén átszűrte mondanivalómat meghallgassa. Sokat, igen sokat gondolkodott e tárgyban, miként is tegye lehetővé, hogy ő meghallgatásra és megértésre vágyakozó lény ne váljék mások számára kibogozhatatlan útvesztővé. Hiszen a halálunkon épp annyit kell dolgoznunk, mint egy egészséges táplálkozási étrenden, a megszűnésünk őszintesége nem fulladhat mindenféle esztétikai értékeket negligáló rémálomba.

Végül is a kedves uszodáját tekintette megfelelő helyszínnek, hogy a tanáremberrel találkozzék, és megbeszélje vele az elmúlása utáni, legkevésbé drámainak mutatkozó részleteket. Tudja, Benjámín, azzal a bizonyos főpróbával én már elveszítettem a magam személyét illetően minden hitelemet. A szégyen azonban megint egy olyan, semmiféle morális és esztétikai kategóriákat nem befolyásoló tünemény, amelynek árnyékában újfent a legteljesebb békeséggel alhattam. Míg a takarító nő pontosan megmondhatta a kisebb vétkeimet, hogy a kávé-, cukor-, dohánymaradékok gusztustalan és ragacos szemetet képeztek, amelyeket ő csak hosszas súrolással tüntethet el a pultjaimról, addig az én Gogolom semminemű gondolattal és praktikával nem járult hozzá lényem közvetlen bitorlásához. Beszélgetésünket az uszodában, ahol az én sportos lényem tökéletesen érvényesült, kissé korlátozta, hogy a rákospalotai tanár csak egy százhusz kilós úszómester pecabotjának hevederében volt képes követni szüntelenül áramló gondolataimat. Az én Gogolom heveny fuldoklási rohamok közepette szerette volna magát tartani az én lendületes csapásaimhoz, és ha mondott is valamit, azt az életét féltve, jajongva tette. Így aztán kiszámítva a benne is múló jövőmet, fél térdre ereszkedve, hogy a hamisságom ne látszódjék komfortosnak, az őszinteségem pedig semmiképpen megjuhászkodónak, nos, olyan állvetve úszunk, hogy Gogolom életben maradásáért már semmit nem adtak volna a fogadóirodák.

Mondja csak, Benjamin, eszmélt fel hirtelen Sánta, maga szerint, mivel lehet egy kötetet *biztonságosan* sikamlóssá tenni? A viasz az alkalmasabb erre vagy a közönséges disz-

nózsír? Feleletemet be sem várva, hiszen jól tudhatta, hogy én mindig csak a gyógyszerek hatásában bíztam, máris egy másik történetbe kezdett: Ki tudja, hányadszor is jövünk így kettesben át a hídon. Nehogy azt higgye, hogy számomra ez különösebb öröm vagy jóvátétel. Kijövünk a kórház kapuján, miután heteken át feküdtünk együtt, vagy felkeressük a lelki gondozónkat, hogy állapotunkról színvallást tegyen. Aztán mindig erre az elátkozott hídra tévedünk, mintha még mindig csak egyetlen átkelő kötné össze a két városrészt. Én a legtisztább lélekkel vallomást teszek Önnek, akit csak felületesen ismerek, aki épp olyan intervallumokban téved meg, mint én. Talán már tizedszer tesszük meg ezt az utat együtt, és én mindannyiszor behajtom a Dunába a könyvtáram kulcsát, de soha sem vetem bele magam, várakozása ellenére, a folyóba. Rémületes számomra ez a komédia, de nem gondolom, hogy mindez a holt idő folytonos fenntartására szánt munkálat volna. Bátorodom megjegyezni, hogy mindannyian az idő áldozatai vagyunk. Ha nem volna efféle ismétlődésekre lehetőség, ha a valóság egyszerűen törölné az ismétléseket, akkor mi is sokkal előbbre tartanánk. Még azt is kijelenthetem, hogy az ismétlések nélkül az idő sem létezhetne. A napokról kellene beszélnünk őszintén, ha nem létezne eme fényt sugárzó égitest, ha nem kelne fel, és nem nyugodna le, hanem a bolyongásra használt utcáinkat örökös semleges fény tenné opálössá; s ha nem lennének évszakok sem, amint léteznek olyan szerencsés égtájak, ahol a növények nem hullajtják el leveleiket, akkor nem lenne bennünk sem meg a rend, fölöslegesen minket korlátozó vak fegyelme. Úgy érzem magamat, mint egy bolond, ugrálok a nap járása, az évszakok váltakozása szerint. Az ismétlések arra kényszerítenek, hogy ne álljak ellent a bolondériámnak. Aki az ismétlések egyetemes dichotómiájában hisz, az képtelen magát az egyszerűség látszatában *megképezni*. Kérdés, hogy ismétlésnek lehet-e tekinteni Tatjana látogatását Anyegin nagybátyjának üres lakába. A szerelem kárhozottja ekkor érzéseit szerelme távollétében akarja megtapasztalni. Ám ebben a helyzetben nem érezheti át mindazt, amiért jött, mert Anyegin nem a maga hiányát jött itt eltölteni, hanem a maga ürességét. Az ismétlés helyett az ismétlésre képtelen csábító ürességét találja. Mindaz, amit e trónfosztott udvarházban talál, az a hiány egyszerűsége. Ha százszor odalátogat, akkor is csak először lép be az ajtón, hiszen a hiány sokszorosítása egy tetten alig érhető valóság. Mégis azt kell mondjam, hogy ennek a hiánynak az ismétlődése és bizonyos fokig a teljes mértékben meddő ismételhetsége képezi az időt. Amennyiben minden ismétlés lehetőségétől megszabadulna az emberiség, úgy önmaga időtlenségében élhetne, hiszen minden egyszeri lenne, és ezáltal időtlen. A sokszori és a képzett, megszervezett párhu-

zamos történések egymásutánja hozza létre az időbeliség illúzióját. A *felismerések* ideginitik el az embert attól, hogy a jelenben éljen. Minden egyszeri dolog méhében már ott rejtezik az attól való félelem, hogy a valóság újraképezi magát, és amit tegnap legyűrtünk, az holnap ugyanúgy szemtől szemben áll velünk. Az idő tehát, meséli Sánta, attól való félelmünk, hogy az egyenes úton való haladásunkban újra feltűnik a régen belakott pillanat, és ezt a történetet már képtelenek vagyunk másként, csak vereségként újra élni. Amikor Tatjana megtagadja Anyeginnel való szerelmének folytathatóságát, már egy másik időbe lép, amelyben a főhős időképzetének nincsen realitása. Az érzelmek fönntartható ismétlésének a tagadása megszünteti a történelmi időt, s csak a párhuzamos időrengetegek dzsungelében döbben rá, hogy már nem a maga idejét éli, s a másik idősíkjának eltörlésével lényegében kiszabadul történéseinek rabságából. Mindazon dolgok, amelyek kényszerként tételeződnek számunkra, arra következtetésre vezetnek, hogy csak magunkban, a másoktól elzárt idősíkjában lehetünk időtlenekké, hiszen a múlt mindig a mások által őrzött idő-függvényben válik számunkra történéssé. Megfigyeltem azt is, hogy nagyszámú öngyilkossági kísérleteim közül mindig csak az irracionális sorszámmú próbálkozásaim voltak őszinték, meséli Sánta. Én, mint mérnökember, kohómérnök, ha még nem említettem volna, különös fontosságot tulajdonítok ezeknek a számoknak. Az első öngyilkolásom, amikor egy vékony dróthuzallal a nyakamon száguldottam az autóval, amelynek vége egy fatörzshöz volt kötözve, azt a reményemet ígérte kiteljesedni, hogy észrevétlen gyorsasággal szabadulok meg a fejemtől, és fájdalom nélkül térhessek örök nyugovóra. Egy szarvas feltűnt ott, ahol a jelölések szerint nem is élnek szarva-

sok, egy majdnem baleset aztán fékezésre kényszerített, és valljuk be, nem szívesen tesz próbát az ember óránként kétszer, hogy guillotine-szerű tünemény metssze ketté nyakának ideg- és izomrostjait, nem beszélve a *vérekről*. A negyedik kísérletem, lényegét tekintve csak egy visszhangtalan kiáltás volt, amikor egy kilátóból kiugrottam a bokrok tetejére. Még a hámfelületem se sérült, lemásztam a lombokról, rágyújtottam egy cigarettára, és erősen szégyelltem magam. Azon az estén pedig, amikor nem találtam meg az aznapra elrejtett, sokadik borospalackomat, bár már megtanulhattam volna korábbi-ról, hogy pénzt és bort ne rejtessen el maga előtt az ember, mert szükségében nagy lelki nehézségek támadhatnak, és az éjszakában már hová is induljon a gyógyszerektől és az alkoholtól erőtlenül, hol találna neki kedves, észjárása szerinti muzsikát, amikor az utcák ilyenkor számára a legellenségesebbek, a fények sebészkecsként kínozzák a magától szabadulni akaró tudatát. Hiszen az ablakok mögött bizonyára igen kellemetes és bensőséges beszélgetésekkel telik az idő, az utcai lámpák pedig éles metszeteket készítenek agyának rossz sejtelméiről. Marad számára csak a saját terének kíméletlen üressége, gondolatai viszolyogtató hangkottái, amelyek a semmibe vájják lényének szégyenletes hiábavalóságát. Ha nem találja meg a *befejező* palackot, akkor úgy marad és ott a levegőben, mint egy már golyó átjárta, de lezuhanni képtelen madár, hiszen mire-másra kéne számára ez az utolsó üveg, mint hogy befejezze a napi haldoklását. Így aztán mindent feltúró kutatásai közben, amikor már sem elaludni, sem gondolkodni nem tudott, reggel felé lesétált megint a Duna-partra, és magába öntött egy adag altatót. Így a további kísérletei közül is a harmadik, az ötödik, a hetedik és a tizenegyedik volt mondható igazán sikeresnek, már amennyiben nem kellett szégyellnie magát az elhatározás komolyságát illetően, hiszen ezen a reggelen a korán kelő evezősök akasztották meg már élettelennek tűnő tetejét a Margit híd alatti homokos dűnén.

És bizonyára igaza volt Báthory Erzsébetnek, aki a testét sokszorosán mentő egészségügyi ellátás során, amikor a gyógyszerektől legyengült szervezete kezelésekor, egy hosszú folyamat utolsó állomásán, azt merete kérdezni tőle, hogy ha ilyen konokul és rafináltan törekszik az öngyilkosságra, mi a fészkes fenének kelti őt fel éjszaka két órakor, hogy az orrából a torkába szivárgó vért elállítsa. Akkor már persze több napja múlt a halálos kísérletének, és ő nem tehetett mást, mint hogy az őt óvón felügyelő szerveknek jelezze, bizonyos folyamatok indultak el, amelyek esetlegesen az egészségügy trehányására utalhatnak. Ahogy a doktornő nem akart felkelni mély álmából, ő sem szeretett volna mindenféle gondolati előkészítés, és dramatikailag hiteles átgondolások nélkül elvérezni. A doktornő persze döbbenetes bosszút állt rajta, a földre rogytában is tovább tömte orrába gézcsíkokat, mintha egész agyát szétnyomta volna, a másnap viziten egy bokszkesztűnyi dudor éktelenkedett az arca közepén.

Mégis, mondotta Sánta, ha elterelnék a Duna eme ágát néhány hónapra, hogy kiásák a belelőtt és a folyam lerágta csontokat, ahova mindig is vágyott, akkor csak a bizonyítékait találnánk meg a város időtlenségének. A leghatározottabban tagadom azt a régi felfogást, hogy nem lehet kétszer ugyanabba a folyóba lépni. Az idő időtlenségének éppen a legfontosabb bizonyítéka, hogy bármikor belenézhetünk a múltunkba, amely az ismétlések ellenében folytonosan szubjektív jelent gyárt, objektívan pedig az ismétlések révén halad a maga örömtelen útján. Amikor a múlt borzalmait ássuk ki, akkor nem az idő rétegzettségét szeretnénk feltárni, hanem a folyamatot, amely kivezet az ismétlhetőségéből, és eltörli az időt. Zsebéből előhúzkodva egy terebélyes karalábét, ujjongva kiáltott fel, hogy ez a zöldség bizony tegnap óta kétszeresére nőtt. Így lassan a füléből kiáramló gondolatai is lassan majd hallhatóvá lesznek. Hiszen az idő másra sem jó, mint hogy konzervként, az ismétlések átláthatóságával ismerjük meg a múltat. Sokszor elgondolom, hogy én fekszem ott alant, vagy a szegény, rég halott feleségem fekszik a homokágyon, a soha sem volt szomszédjaim szülei, nagyszülei fekszenek ott, kövekbe akadt csontokként. Az én egész életem nem más ebből a szempontból, mint egy túl korán elsiratott jövő, amely a képzelt jelennek a síkjából tekintve, már tökéletesen mindegy, hogyan is teszék pontot életem végére. Hiszen ezen a képen, amelyet jelenemként magam előtt forgatok, már mindenki tökéletesen halott. Még akkor is, ha a következő kísérleteim, ame-

lyektől erősen félek, és *meg nem tenni igyekszem*, hiszen mit is kezdjen az ember tizenhét öngyilkossági kísérlettel a háta mögött, amikor tudja, hogy a tizennyolc nem éppen prímszám! Az emberek, tudja Benjamin, nem a saját környezetük és előítéleteik áldozatai lesznek. Mondják, hogy akár a föld alatt a vakondok, az egykor kilőtt golyók sem mindig a kívánt célba érnek. Ezek a lövedékek a következő nemzedéket ritkítják, a célra tartás során átrepül a golyók egy része az áldozatok leszármazottaira, ahogy egy derék orvos kutatásai kimutatták, a halálra ítélt emberek gyermekei készen kapják a régen ki-postázott halálos küldeményeket. A golyók, amelyek az egykori célzott személyek testén áthatoltak, nagy valószínűséggel gyilkos sebeket ejtenek a következő, a félelmet át nem élt, de azt a szülőktől kapott háritásban értetlenkedő nemzedéken. Olyan bélyegekké terhelten kell élniük, hogy még csak az örömszavak mögött is öntudatlanul folyton a maguk képlékeny elmúlásáról beszélgetnek. Nincs nehezebb élet, mintha az előző nemzedékek félelmei elől menekülve, kis boldogságok gyártására adván fejüket, nagyon elégedettek tudnak lenni, ha a környezetük kényelmében lakozó, komplex barbárság személyesen nem éri el őket csöndes haldoklásuk közben. A gyilkosok leszármazottai agyában, akik ezt a túlsúlyos bűnt még mindig külsőleg látható jelként kitüntetőleg magukon hordozzák, ott motoszkál a félbe maradt tettek tébolya, semmi másra nem gondolnak, csak hogy személytelenül legyenek képesek az áldozatokkal leszámolni. A mi dolgunk, öröknek tűnő kérdéseket intézni a személyes felelősséget soha nem vállaló gyűlölködők kisagyú törzsi bajnokaihoz, akik megtépázták a szellemi embert, és örökre az aljasság bűvkörébe vonták az emberi gondolatot. Néha úgy tűnik számomra, hogy az utóbbi hatvan év alatt csak ezeknek a szellemeknek a testesülései kölykeztek, szaporodtak, mint a patkányok kishazánkban, és összerágtak minden kézzel foghatót, undorító módon taszítóvá változtatták a szellemet, kikényszerítették a leendő áldozatokból is, hogy csak a hozzájuk való viszonyulások kinszavaival lehet minderről beszélni. Ezekről a dolgokról való folytonos elmélkedésemben, meséli nekem Sánta, járkáltam a Duna-part eme szakaszán, hogy a temetésemig gyorsan fogyó napok valamelyikén majd ide vetem bele magam, ezekről a kövekről, ezekben a hullámokban. Felsült szerelmessé változtatott a halálom közelsége.

Nem úgy gondoltam magamra, mint egy meggyilkolandó személyre, hanem valahol rajtam kívül kerestem azt a testet, amellyel végeznem kell, hogy megszabaduljak magamtól. Gyilkos ösztön dolgozott bennem, mint azokban az emberekben, akik ezeket a régi tetteket valaha elkövették. Nekem azonban nem volt semmiféle ideológiám, nem volt gyűlöltre érdemes tárgy vagy személy a környezetemben rajtam kívül. Ezt a gondolatot is megszerettem, hogy csak eszköze vagyok a világ szemében a saját végzésemnek, nem én vagyok az áldozat sem, csupán az emberiség álarcának egy felülete vagyok, amely belém törli az emlékeivel, a képeivel a saját mocskát. Ahogy Anyegin is szenttelenül végez Lenszkijjel, nem úgy, mint szeretnék látni, hogy virtuális öngyilkosságot követ el, hanem éppen ellenkezőleg, kiegészíti a jelenléte még hiányzó értelmét, kerekké teszi a Tatjana kezére soha fel nem húzott nászi gyűrűt. Ha valaki nem képes arra, hogy szellemileg legyen jelen, mindig képesnek mutatkozik arra, hogy mélyebb benyomást hagyjon maga után, a tettet gondolatként tűzi távolodó hajója vitorlarúdjára. Az átgázolók, ilyen lennének voltaképpen magam is, ebben a szélárnyékban gondolják el a hosszú haldoklásuk egész életre való képtelenségét. Kibogoztam valamit az emberi természet leárnyékolt titkaiból, felfedtem egy pillanatra a saját gondolkodásom sajátossága révén, hogyan is működik egy ilyen csöndben lapuló gyilkos motor, amely már nem képes hasznos és tevékeny dolgok elvégzésére, állandóan csak lecsupaszított szándékaiban él. Még jobban szerettem volna megszégyenülni, szembe akartam nézni az álarcokkal. Ennél frappánsabb ötlet nem is juthatott az eszembe, mint hogy elmegyek én is a saját temetésemre, körbenézek, hátha látok valami érdemlegeset, amire eddig még nem jöttem rá. Ki tudja észlel felmérni, miféle tapasztalatok birtokába jut az ember, ha elmegy a saját temetésére? Nem álarcban, hanem testi valójában, amely itt azt jelenti, hogy már felmondott minden emberi kötelet, valóságosan nem számol magával többé, mint társadalmilag érvényes egzisztenciával, csupán a lehetséges botrány elhasznált bábuja lesz, egy olyan lény, amelyet az agyukban őt elgázoló soha többé nem tartják arra érdemesnek, hogy akár szí-

tokszavakat kiáltanak felé. A megszűnés, a test és a lélek eleven rothadását megtestesítő bábuvá kellett lennem abban a pillanatban, amikor a tényekkel még csak homályosan ismerkedők közé vegyülve hirtelen meggyújtom a felismerés kanóciát. Igen, igen, hajtogatva Sánta, mintha egy kívülről láthatatlan belső bizonyosság vaktérképén talált volna kiutat, amely őt most számára a legtávolabbi és a legkevésbé követhető vajákossá változtatta, aki már alig is törődik azzal, hogy érthetővé váljék, lekötötte, hogy megtalálta a belső csapást, amelyen innentől akár egyedül is képes a végtelen felé vezető úton elindulni.

Aztán a híd végén mégis megállt, mint aki fölnyit magában egy utolsó konzervet, amelynek az ízére talán már egyáltalán nem kíváncsi. Nem, korántsem az egyedüli, végleges dolognak tűnt számomra egykor Bérczy Károly Anyeginja. Hosszú és vezeklésnek szánt melankóliám ellenében sokszor próbálkoztam más jellegű irodalmi művekkel is. Ugyanilyen térképet készítettem Strindberg Purgatóriumából, Rilke Malkéjából, Joyce-ból és Duchamp-ból, hasonló végérvényes feleleteket szerettem volna kapni Eckhardt Mestertől, Hérakleitosztól, Hölderlintől és Krúdytól. Van az emberi sors visszavonásának és megszelídítésének egy gyönyörű pillanata, amelyre csak az Anyeginban és Krúdyban találtam rá. Anyegin a kutyák és a farkasok idejének köztes pillanataként írja le, Krúdy pedig a legegyszerűbb szóval *alkonyatnak* mondja. Nyilvánvaló, hogy az innen elszármazó léleknek is van valamiféle földöntúli tapasztalata, nyílik valamiféle rés, amely a földi élet teljességéből kilát, hiszen genetikailag is belénk rögződött már a halál, évmilliók óta ez egy szörnyű tudás, amely azonban nem bentről kifelé, hanem lassan kívülről közelít hozzánk. Rilke még talán azt gondolja, hogy az állati létben mindez tapasztalat nélküli, a viselkedés azonban a legkevésbé előlegezi meg a már verbális tudatba épült türelmet.

A kétféle halál egysége azonban csak ritkán kap tényszerű vallomást. Amikor Szókratész személyisége és életműve közvetlen megtapasztalásaként fogja fel, és végtelenen racionalizálja az elmúlást, ki is vonja személyét a tragédia köréből, hiszen az ítélettel egyezően, amiért hálnia kell, egy közösség morális jótállásává emeli, amelynek privát, lélektani vonatkozásairól nem nyilatkozik. *Íme, az ember*, aki sem belülről, pszichésen, sem kívülről, morálisan nem szenved meg a halálát. Úgy tekint rá, mint egy anonim lény, egy faj egyedének természetes elmúlására, ahol neki, a nagyobb közösség szempontjából, amelyhez minden köti, semmi ellenérve nem lehet. Csak nehezen elhagyható ez a híd, meséli Sánta, ahol a dolgok ugyanúgy nem történtek meg, mint a temetésemen. Mert természetesen felvállaltam még utoljára a láthatóságomat, de miután már halottként jelentem meg, vagyis bohócruhában, el kellett döntenem, miféle szerepet is válasszak. Az ember mindig szembe jön magával, vagyis a megjelenése a külleme bonyolult és megfogalmazhatatlan érzékiségének birtokában próbálja érvényesíteni a valóságos lényét. Egy, a maga temetésén megjelenő halott maga az álruha. Ám nem mindegy, hogy a sok, lelki nyáladzásait takaró fikció közül melyiknek a jelentésére bízta magát. Torreádor legyen, aki már legyőzte a halált, görbe bottal lépkedő vak, aki az elmúlását rég kiszenvette? Absztrakt figura, aki úgy tekint az összegyűltekre, mint egy lehetséges pantomimra, ahol mindenki a mozdulatai révén gondolkodik? Ám, mint sejthető volt, és ez a vak fegyelem folyománya, természetesen csak három-négy ember lézengett a megadott ravatalozó előtt, és azok számára is tökéletesen közömbösnek tűnt, hogy valóságos-e a halálom. Örömlüknek adtak hangot, hogy *én is eljöttem* a temetésemre, azon túl semmiféle párbeszédre nem mutatkoztak hajlandónak, s miután kiderült, hogy ilyen nevezetű halott, bár már hetekkel ezelőtt bejelentették, nem fekszik egyik koporsóban sem, megfizették velem a tréfa árát egy közeli csapszékben, s azon túl még a villamosjegyeket is, amiért hasztalanul kikocsiztak a város eme távoli szegletébe. A közös csalódás koszos poharából ittuk értetlenül egymás szavait, mint akik egy ismeretlentől akartak volna elbúcsúzni, és csupán a halál önmagában álló személytelensége vonzotta őket ide. Ott volt természetesen az én Gogolom is, akiről a temetésemet megelőző napon azt álmodtam, hogy egy nyújtó deszkán lapítom egyre szélesebbre kicsinyke, elgyötört testét, amíg a fej, rajta az egyesek szerrint golyacsőr hosszúságú orral, kegyelemért esedezett, hogy ne roncsoljam szét a koponyáját. Furcsa szerzet volt, mondhatom, ez a rákospalotai tanár! Egészen egy száradó rovarresthez hasonlított, amely azonban a nyakán már olyannyira elvékonyodott, hogy

képtelen volt megtartani a fejét. Meghívott magához, hogy végre az ügyem szempontjából döntő fontosságú tanuláshoz hozzákezdjünk. Egy tízemeletes ház legfelső szintjén lakott, de a többi lakással ellentétben, az ő ajtaja egy rozsdás vaslemezszerű liftajtónak tűnt. Amikor kulcsaival megnyitotta, előre engedett, de ő maga nem jött utánam. A sötétben tapogatózva hamarosan újra kibotorkáltam a lépcsőházba, s kérdőre vontam, miért nem lép be velem együtt az ajtón. Büdös van, mondta egészen sejtelmesen. Csak nagyritkán megyek be, egyébként jól el vagyok idekint. Újabb próbát téve, egyedül haltam be a lakásba, mint hamarosan megbizonyosodtam, egy szerelőaknaszerű kuckóba jutottam, amelynek se ablaka, se további helyiségei nem voltak. A bűz, mint megállapítottam, az alsó lakások idenyíló szellőző berendezéséből származhatott. Eszembe villant, hogy a nagyszámú ismétlések során, egyszer én is a leginkább taszító gondolatokkal megáldott emberek csoportjába juthatok, hogy a hely, amelyet egy életen keresztül bitorlunk, más szempontokat figyelembe véve, nagyon relatív. Összes hajlamunk lényegében nem minden esetben határol körbe egy épp egészként működtethető egyedet, s hogy az én tanárom lényegében a panaszai mélyéről kiált fel hozzám minden pillanatban, netán épp azért, hogy a számára tartalmasabbnak tűnő, számomra azonban teljességgel meddő egyéniséget megszerezze. Nem minden ember viszonyul egyformán az otthonához, jegyezte meg halkán. Az otthon annál tágasabb, ha nem határolják körbe cellaszerű falak, ha a közelében ülve, csak, mint egy lehetőség örökdik meg bennünk. Mi vagyunk az otthonunk börtönőrei. Ha akarja, hozok ki székeket a lépcsőházba, és beszélgethetünk.

Tudja, Benjamin, mondta egészen teli tüdőből Sánta, a temetésem közbeni balsejtelmekkel vegyes procedúra, majd a Gogolom, számomra eldobni érdemesnek gondolt életem felmagasztosulása, ahogy ott ültünk a keskeny lépcsőházban, és a szobájából áradó bűzben beszélgettünk, végképp meggyőződtem arról, hogy jól választottam, ha ez a megállapítás minden előzetes várakozásomat és balsejtelmemet többszörösen felül is múlta. Némi töprengés után, miközben azt is megtudhattam, hogy az emeleten lévő lakók már nagy valószínűséggel mind elhaltak, és számára a velem való szellemi kapcsolat az egyedüli alkalom, hogy még visszajuttassa valamelyest fizimiskáját és elfajzott szokásait a tágasabb emberi közösségbe – s hogy csak remélni meri, nem faljuk fel egymást ebben a legszűkebbre szabott környezetben –, én, valóban feltárni véltem számára, milyen tévképzetek és ideges élheterlenségek gyűrték is le lényemet, amely, mint a burkából szabaduló rozsdás szárnyú, elnehezült pillangó, kitor a bábjából, és keresni kezdi a természetének megfelelő környezetet, de semmiképpen meg nem találhatja. Féktelennek tűnő gondolataim eluralkodtak az agyamban, és sürgető megoldásban reménykedtem, amely esetlegesen az én igazamat a mások számára érvényes felületté alakítja a halálom után. Heves beszédem közben többször is csendességre intett, mint utóbb mondta, nem szeretné, ha a kislánya, Olenka odabent felébredne.

Én, mint néhai kohómérnök, akinek már évek óta nincsen munkája, hiszen mire is kellenének itt kohók, ahol semmi megmunkálendő anyag nincs, sőt elgondolni való gondolat sincs többé, a termékeim, a remekeim mind használaton kívül állnak, ha már el nem bontották őket. Megmarad az ember annak, ami; mindig azon az ablakon néz ki, akkor is, ha már nem lát semmit. Pontosan a tizenhetedik, nagyon megalapozott kísérletem után döntöttem úgy, hogy képtelen vagyok már felvállalni a sikertelenséget. A tizennyolcadik nem lenne semmi, ugyanakkor őszintétlenség lenne elkövetnem, csak azért, hogy bevégezzem, amit régen elkezdtem. Egy, kettő, három, öt, hét, tizenegy, tizenhárom, tizenhét, ismétlem az örömszámokat, amikor a bennem lappangó kiváltságokról a legteljesebb odaadással mondtam le. Manapság is kohókat készítek, legalábbis kazánokat, amelyek alkalmasak egy, emberileg elviselhetetlen hideg térben, melegetséget varázsolni. Ha Gogolom lenne, vagy legalább is egy Boswellem, de semmiképpen nem Eckermannom, aki érti a működésében rejtő emberi dinamikát, akkor karcsóbban küzdenék a magam igazáért. A legnagyobb szükségyszerűség még mindig annak a hiányából adódik, hogy valaki értelmesen felismerje az ember törekvéseit. Természetesen a kályháim eladhatatlanok, hiszen csak bizonyos permutációi a jelenlegi hétköznapijainak. Ahogy a boros palackok eldugása, és az azt követő szánalmas, mert *nem* irráci-

onális számú kísérleteim is ellentmondani látszanak mindannak, amely a személyiségem előli rejtekezésem során felvetődött. Amikor újra arra vetemedtem, hogy a kórházból kijővén eldugjam a frissen beszerzett palackjaimat, meg kellett állapítanom, hogy ugyanoda próbáltam elrejtetni, ahol azon a bizonyos éjszakán képtelen voltam megtalálni őket. A palackok ott sorakoztak, én pedig érdemtelenül töltöttem három hónapot az intézetben. Az idő azonban, meséli Sánta, egy ilyen tévedés után újra helyreáll, reparálja magát, a szándékok földtani gyűrődései egy irányban mozdulnak el.

Ha most elmesélném, hogy hány kisebb-nagyobb kazánt készítettem, hogy minden rendű fázékonyságom segítségére siessek, ha azt mondanám önnek, hogy nem feltétlenül az ormótlan tűzhelyek adnak meleget, hanem az én, esetenként egy tenyérben elférő vaskályhám is, amelyek épp úgy szolgálják az emberi test hőmérsékletének egyenletes fenntartását, mint egy izgalmtól feldúsított lélegzés, és akkor még az energia mi-benlétéről nem is beszéltem. Jelenleg majdnem húsz kazán melegíti hajlékomat, és mind kisebbek, mint egy legapróbb méretű kályha. A legparányibb az íróasztalomon áll, és kizárólag az *író* ujjaimat tartják melegségben. Amikor Gogolom reggel fűteni kezdi a vaskályháimat, a fölhorodott fahulladékok egy zsákban rejtőző sokasága vár arra, hogy a legkisebb és a legnagyobb kályhákban elégessék. A meleg közvetlen közelsége adja meg számomra azt a meghittséget, hogy semmiképpen nem határolom el magamat a tudatomtól. Amíg fűtöm ezeket a kis erőműveket, amelyekbe hol egy fogpiszkáló méretű szilánk csúszik, hol pedig ceruzányi száakkal izzítom vörösre az acéllemezeket, a melegség szer-
vessége kötelez munkára, hogy működésemet materiálisan végképp elgondoljam. Mert nem ismertem, nem ismerte, meséli Sánta, azokat az embereket, akiket öntudatlanul utánzott, akiket örömtelenül utánoztam, akikből úgy nőtt ki, mint egy faág, talán csak tévesen értelmezte úgy, hogy a felesége nyomait követi, hogy a feleségem nyomait követem, meséli Sánta, az árnyék egyre bizonytalanabb, és egyszerre több ember árnyékának tűnik, és a saját árnyékomat ostromolva, a saját árnyékát vélvén a felesége árnyékának, már mindez csak végelgyengülés és a közösen kialakított halálos tér... *Öncsendélet.*

Ha belépek az örömszobámba, a meg nem találtba, az elérhetetlenbe, már nem gondolok többé önmagam tevékeny felfüggesztésére, nem akarom siettetni, ami hamarosan a csontom és a bőröm között, az érzéketlenség és a félelem között továbbra is meghatározhatatlanul növekszik és szégyenemmé lesz. Csak az elvakultság és a természetellenes ösztön birtokolhatta egy időre a hajlamaimat. Árulásnak tűnik már, hogy kevesebb beléjtem, mint amit majd el kell szenvednem. Ki vagyok szorítva abból a tisztaságból, amelyet feleségem, halálának természetességével megteremtett, nem lehet olyan egyszerűséget az elmúlásom ornamentikája, amelyet ő felkínált nekem. Ugyanakkor, szeretném hinni, hogy az előttem álló út, amelyben már lemondtam minden erőszakról magamat illetően, megtisztít teljességgel a személyiségemet markában tartó mániáimtól, amelyek számomra már nem az énem önkifejeződései, hanem összességében csupán egy maszk, amelytől úgy tudok megszabadulni, ha belenézek egy engemet viszolyogtatóan *látóként* mutató tükörbe. Ha abban a pillanatban tudnék szembe nézni magammal, amikor láthatóvá válik lényem egész üressége, akkor bizonyára kiülnének rajtam is azok a kegyetlen, de számomra már érdektelen ornamensek, amelyeket csak egy külső megfigyelő tekinthet érvényesnek.

A hídról letérve tétován megállt a Szent István körúti antikvárium előtt, és számomra érthetetlen sebességgel berohant a boltba, majd kisvártatva megjelent egy Anyegin kötetel, amely mindkét fordítást egyszerre tartalmazta. A kirakatból kérette ki, és a boltból kilépve már teljességgel megfélekedeztem rólam, a kötetet kinyitva mohón olvasni kezdte az évek óta számára elérhetetlen Bérczy Károly fordítást, miközben csak annyit vett oda, hogy most aztán *direkte elindulhat* a vágyott célja felé, nincs olyan *lakatlan szöveg*, amely ebben őt megfékezhetné. A feje teszi képtelenné, hogy a mondandójában rögzített dolgok afféle benyomást ébresszenek benne, mintha már a számára elfelejtett szöveget egy másik agy olvasná, amely a megértésben megelőzi őt, s amellyel régóta képtelen versenyezni, mesélte nekem Sánta, a halálát megelőző hét csütörtökjének délutánján. Mint hírlík, a Bán-féle *speciális prímszám* talányának bizonyítására utazott Skóciába hos-

szabb időre, ahol ezek a matematikai felfedezések és bizonyítások szinte a naponta meg-
eredő eső gyakoriságával alakítják át a világ tudományos életét, hogy bebizonyítsa, léte-
zik olyan racionális szám, amely sem eggyel, sem pedig önmagával nem osztható, s hogy
ennek a késlekedésben is erőt demonstráló kutatásnak szentelje ezen túl élete boldogab-
biknak vélt, utolsó negyedét.

Lányát látogatván az edinbrough-i repülőtér kijáratánál, közvetlenül a *jobbra nézz* táb-
la alatt, bal kezes lévén ösztönösen mindig jó, aztán huzamosabban a rossz irányt für-
készve, elméjében forgatva a járművek haladásának lehetséges sávját, panaszai sokfélesé-
gét, az útestre lépve, egyenesen egy busz lassan mozgó testének túlsúlyos tömege alá lé-
pett. Sokan hallották, amint a megállóba begördülő jármű a csonthéjú termések feltöré-
sére emlékeztető roppanással zúzta szét a régen felnyitásra érdemes koponyáját. ■ ■ ■

■ ■ ■
Sántha József: 1954-ben születtem Karcagon, az ELTE BTK-n végeztem. Jelenleg Mogyoródon élek.
Kritikus vagyok.

